

Tragovi koji blijede: Jelena

Objavio **Đuro Karalić** - 15. listopada 2023.

Foto: privatni album

Nepisano je pravilo da se novinar ne želi naći nigdje drugdje nego u sredini: neutralan i neosjetljiv na emocije. No u priči o **Jeleni Pančić**, osobno mi je nemoguće zadržati tu poziciju.

Jelenu pamtim kao sitnu, tihu, gotovo povučenu curu. Tek povremeno bi neka zaigrana iskra u njezinu pogledu i pomalo mangupski osmijeh dali naslutiti da se u njoj krije i nešto vragolasto. A ono hrabro i odvažno što je nosila u sebi postalo je vidljivo 1991. kada se Jelena primila puške i otišla na položaj.

Jelena Pančić rođena je 9. studenoga 1972. godine u Vukovaru, kao prvo dijete Milke rođ. Jelić i Andrije Pančića. Osnovnoškolsko obrazovanje završila je u OŠ Bratstvo i jedinstvo, a potom je u tadašnjem COUO-u Edvard Kardelj – danas je to Tehnička škola Nikole Tesle -završila srednju obučarsku školu.

Foto: privatni album

S 19 godina Jelena je imala beskraj mogućnosti – upisati fakultet, otići u svijet u potrazi za širim vidicima i boljim životom. Ili, kao većina djevojaka njezine dobi, razmišljati tek o garderobi, izlascima i dečkima. No, sudbina joj je te nesretne jeseni namijenila da se kao braniteljica zatekne na dnu Ličke ulice u Borovu naselju, na položaju isturenom prema Borovu selu i tek par stotina metara udaljenom od njezine obiteljske kuće

„Mi smo se iz naše kuće povukli u noći između 12. i 13. studenog i otišli u tvornicu, u Obučaru“, prisjeća se Jelenina majka Milka. „Tu sam naišla na policajce iz Varaždina koje smo znali od ranije i po njima sam poručila Jeleni da više nismo kod kuće. Ona je u Obučaru došla par dana kasnije. Bila je umorna, iscrpljena... zaspala mi je na ruci. Ja te noći nisam mogla oka sklopiti, gledala sam svoje dijete. 18. studenog, negdje oko podneva, otišla je s drugim braniteljima u Commerce, u pričuvnu bolnicu. Ispratila sam je do izlaznih vrata i više je nikada nisam vidjela.“

Sniježana Dević koja je s djecom bila u skloništu u Borovo Commerce-u, sjeća se kratkog vremena koje je provela s Jelenom: **„Poznavala sam ju malo i kratko. Nekoliko dana prije sloma obrane grada, koliko sam tada shvatila, došla je u sklonište Borovo Commerce-a jer je nosila nekakve lijekove, a nakon toga je doista nastao pakao: sve više se ljudi povlačilo prema tvornici, pa je pretpostavljam i ona zbog toga tamo ostala. Nisam znala da je braniteljica, to sam čula tek kasnije. Kada danas razmišljam o tome, vjerujem kako mi se to bojala reći. Nije me poznavala i bila je oprezna. Već prije me je nekoliko puta pitala smije li držati moju kćer Tamaru, a kada sam joj to dopustila, nosila bi je po skloništu u naručju. I taj posljednji dan, bilo je to nakon tri sata poslijepodne, kada smo nakon teških ranjenika i mi izašle iz Commercea koji je gorio, pitala je može li ona nositi Tamaru. Pristala sam, osjećala sam se slabo, imala sam samo 47 kila, pa ju je Jelena uzela i ponijela.“**

Po izlasku iz skloništa, Sniježanu i Jelenu s djecom je snimila kamera TV Beograd, a reporter beogradske televizije na toj snimci ispituje civile, napose žene i majke s bebama. Na toj je snimci zabilježena i izjava Jelene Pančić, koju je dala držeći malenu Tamaru: **“Grozno je. To je kao san nekakvi, ružan...”**

Foto: YouTube

„Bile smo uplašene, govorile smo kako smo mislile da je dobro, da nam to neće odmoći. Kasnije, kada smo s livade na kojoj smo stajali krenuli pješice kroz Borovo naselje današnjom ulicom Blage Zadre, prema početku Trpinjske ceste gdje se nalazilo pet autobusa u koje su nas potrpali, izgubila sam ju iz vida“, izjavila je Sniježana za tekst Tanje Belobrajdić [Jelena koje nema](#).

“Tek u siječnju 1992. godine sam na TV-u vidjela tu snimku na kojoj Jelena drži bebicu. Tada sam pomislila: ‘Hvala Bogu, živa je!’ Nakon toga sam tražila tu snimku s HTV-a, no nisam je dobila“, prisjeća se majka Milka.

Foto: YouTube

Nedvojbeno je da je Jelena nakon zarobljavanja u Borovu naselju dana 19. studenoga 1991. godine s ostalim zarobljenim braniteljima i civilima odvezena u Borovo Selo. Prema navodima svjedoka, iz zgrade Borovo Commerce-a je izašlo oko 1200 civila – žena, djece i ranjenika. U toj 'evakuaciji' mnogi su svjedočili kako su neki zarobljenici odmah odvojeni i tučeni.

Zarobljenici su dovoženi u nekoliko navrata u osnovnu školu u Borovu Selu, gdje su smješteni u sportsku dvoranu, učionice, hodnike i podrum školske zgrade. Popisivani su, snimani, ispitivani i zlostavljani. Ljudi u civilu i u uniformama pojedine su prozivali s neakvih svojih popisa. Neki od onih koji su bili odvođeni su se vratili, a neki ne.

Svjedokinja M.V. zatekla se u školi s Jelenom i dvjema djevojčicama, kćerima Mare Soldo koja je tog trenutka bila na ispitivanju. „**Prišao nam je mlađi muškarac odjeven u njihovu maskirnu odoru i počeo nas ispitivati, naoko nehajno, 'prijateljski', o mladićima iz Borova naselja koje je poznao. Učinilo mi se kako je Jelenu više puta značajno pogledao, a nakon nekog je vremena otišao. Nakon toga se Mara vratila i tiho popričala sa svojim kćerima. Mene je pitala, bi li se, ako se ona ne vrati, pobrinula za njene kćeri. Nažalost, njene su se slutnje obistinile; ubrzo su ponovo došli po nju i odveli je. Kasnije sam saznala da nije preživjela, zlostavljana je i ubijena**“, prisjeća se M.V.

Sutradan, 20. studenog u rano ujutro, među zarobljenike su ušle žene koje su bile u nekakvoj civilnoj zaštiti u Borovu Selu i rekle im da dolaze Šešelji i njegovi četnici, pa neka što prije uđu u autobuse kako bi se na vrijeme spasili. M.V. priča: „**Nastala je gužva, svi su u panici pojurili prema vratima. Prijateljica iz garde i ja smo ušle u jedan od autobusa na stražnja vrata i sjele odostrag. I Jelena je ušla na stražnja vrata, ali sjela je po sredini autobusa. Sjedile smo pognutih glava, prestrašene, jer se zlostavljanje nastavilo i u autobusu. Netom prije negoli će autobus krenuti, na stražnja je vrata uletio jedan od njih i povikao: 'Gdje je ona gardistkinja, rekao sam da ona ne može da ide!'**.

Prijateljica i ja koje smo bile pripadnice garde mislile smo da govori o jednoj od nas. Sjedile smo spuštenih glava, ali on je prošao pored nas prema sredini autobusa. Kroz šiške sam vidjela kako povlači Jelenu za ruku i izvodi je van.”

Jelena je, nakon što je izvedena iz autobusa, vraćena u školu i odvedena u jednu od učionica gdje su se nalazile i druge osobe, ponajviše žene. U učionicu su ponovno ušli reporteri beogradske televizije koji su uplašene žene tjerali na razgovor. Kamera je još jednom zabilježila Jelenu kako stoji u dnu učionice, iza žena koje su sjedile. Mnogima od njih ni danas nema traga. Na jednoj je snimci i kadar u kojem Jelena sjedi u učionici, nasuprot nekomu tko je ispituje. Taj prizor traje doslovno tek djelić trenutka – moguće je da se nepažnjom ‘provukao’ prilikom uređivanja materijala za emitiranje.

Foto: YouTube

Nakon tih posljednjih snimki, Jelenina sudbina je nepoznata.

„Kada smo protjerani iz Borova naselja, nakon nekog vremena smo završili u progonstvu u Istri, u Rapcu. Od tamo smo nastavili tražiti Jelenu, odlaziti u Crveni križ, u nadležna ministarstva i na sve razmjene zarobljenika. Gospođa iz Crvenog križa u Labinu mi je znala reći: ‘Gospođo Milka, ‘ajmo pokušati pisati poruke na blef’. Pisala sam poruke na Borovo Selo nakon što sam čula da je Jelena viđena tamo, na Sremsku Mitrovicu, na Beli Manastir... Iz Borova i Manastira su se poruke vratile s oznakom ‘nepoznata adresa’, a iz Mitrovice nisam nikada dobila nikakav odgovor. Naime, jedan nam je gospodin na razmjeni rekao da je u Mitrovici čuo Jelenino ime.

Sve su to bile informacije koje su mogle biti točne, ali i ne. No, probude nadu u čovjeku.

Još 1991., jedna mi je djevojka Jeleninih godina rekla: 'Vaša je Jelena puno pričala, pa je ostala u Borovu Selu'. Svi svjedoci potvrđuju da je Jelena ušla u autobus, ali da je za njom došao crn, jak muškarac i izveo je. Tko je taj muškarac? Nemoguće je da ga baš nitko nije prepoznao. Je li bio mještanin ili negdje sa strane?

Razgovarala sam i s čovjekom iz Iloka koji je kriomice zapisao opise osoba koje su u to vrijeme bile sahranjene u Iloku. Jedan je opis u potpunosti odgovarao Jeleni. No, ta je zajednička grobnica kasnije otvorena, provedena je identifikacija i ... ništa“, govori majka Milka o svemu što je čula o Jeleninoj sudbini tijekom potrage koja traje već desetljećima.

Uz pomoć rođaka koji su 1992. godine živjeli u Vajskoj, u Vojvodini, Milka Pančić je stupila u vezu s jednim odvjetnikom iz Srbije koji je pokušao pronaći detaljnije informacije o Jeleni. Dobila je samo usmenu informaciju da su Jelena i još tri žene ubijene u Dalju, u jednom voćnjaku. Žene koje su se spominjale u tom kontekstu su Marija Mustapić, Katica Živaljić i Ana Šugar. Marija i Katica se vode nestalima od 19. studenog 1991. i još uvijek nisu pronađene. **„Dobila sam i informaciju da je Jelena dovedena u školu u Dalju, da joj je suđeno po kratkom postupku i da je potom ubijena. Pukovnik Grujić je potvrdio da je netko ubijen na toj lokaciji, ali da su tijela tih žrtava potom bačena u Dunav.“**

Prema podacima Uprave za zatočene i nestale Ministarstva branitelja, do 2022. godine bila je utvrđena sudbina 119 osoba nasilno odvedenih iz Borovo Commerce-a. Njihovi su posmrtni ostaci pronađeni i ekshumirani iz masovnih i pojedinačnih grobnica na području hrvatskog Podunavlja. Drugi je dio usmrćen na obali Dunava i njihovi su posmrtni ostaci bačeni u Dunav, te su riječnim tokom doplutali na područje Republike Srbije, gdje su bili ukopani na mjesnim grobljima, najčešće pod oznakom N.N. Do danas su Republici Hrvatskoj od strane Republike Srbije predani posmrtni ostaci 23 osobe koje su nasilno odvedene iz Borovo Commerce-a.

Krajem 2015. godine obitelj Pančić zaprimila je dopis Županijskog državnog odvjetništva u Osijeku kako će se provesti istraga u predmetu protiv Đokice Petrovića, zapovjednika bataljuna vojne policije 12. novosadskog korpusa JNA i drugookrivljenog Siniše Kamberovića, zapovjednika I čete toga bataljuna vojne policije. U obrazloženju, između ostaloga, u jednoj točki stoji i odgovornost što su dana 19. i 20. studenoga 1991. pripadnici TO Borova Sela Jelenu Pančić, Đuru Malčića i Tomu Andabaka nakon ispitivanja i zlostavljanja prevezli u Dalj, gdje su ih predali pripadnicima JNA i TO koji su ih ubili.

Milka Pančić dobila je u svibnju 2017. godine obavijest Županijskog državnog odvjetništva u Osijeku o podizanju optužnice protiv Petrovića i Kamberovića, no nakon toga nije dobila dodatne informacije što se s tim predmetom dalje događalo, kao ni odakle informacija da je Jelena ubijena zajedno s Đurom Malčićem i Tomom Andabakom. Posmrtni ostaci Đure Malčića ekshumirani su na groblju u Novom Sadu, te pokopani 2002. godine, dok Tomo Andabaka još uvijek nije pronađen.

Rasprava pred Županijskim sudom u Osijeku započela je 2020. godine. Suđenje se provodi u odsutnosti optuženika kojima se stavlja na teret da su počinili kaznena djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva i ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika nakon pada Vukovara, dana 19. studenoga 1991. godine, nad ranjenicima i civilima iz Borovo Commerce-a, koji su autobusima odvezeni u Dalj i ubijeni. Zločin je počinjen tijekom transporta civila i ratnih zarobljenika u logore. U optužnici su navedena imena preko 90 hrvatskih vojnika i civila, žrtava tog zločina, no ime Jelene Pančić nije među njima. Iako je njezina sudbina bila obuhvaćena istražnim postupkom, izostavljena je iz optužnice zbog nedovoljne uvjerljivosti iskaza svjedoka, kako smo neslužbeno doznali.

Dana 16. studenog 2015. pred Županijskim sudom u Osijeku započelo je suđenje protiv okrivljenog Radenka Alavanje, komandanta TO Borova Sela, za ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Okrivljeni nije bio dostupan hrvatskom pravosuđu, te mu se sudilo u odsutnosti.

Optužnicom ŽDO iz Osijeka Radenku Alavanji je stavljena na teret garantna zapovjedna odgovornost, da je kao komandant TO Borova Sela u razdoblju od 18. do 22. studenoga 1991. godine, nakon okupacije Vukovara, kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme oružanog sukoba, iako je bio dužan, propustio spriječiti da se civilno stanovništvo ubija, muči, da se prema njemu nečovječno postupka, da mu se nanose ozljede tjelesnog integriteta i da se primjenjuju protuzakonita zatvaranja civilnog stanovništva, pa da bi time počinio kazneno djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva.

Među ostalim djelima za koja se teretio okrivljeni Alavanja, optužnica navodi kako je dvoje oštećenika – Jelena Pančić (1972.) i Đuro Malčić (1942.) – prilikom ispitivanja zlostavljano, a nakon toga su predani pripadnicima JNA i TO koji su ih prevezli u Dalj i tamo usmrtili. Prema optužnici, zapovjednik Alavanja nije poduzeo ništa kako bi spriječio mučenja i ubijanja.

Vijeće je detaljno analiziralo dokaz koji je pred kraj dokaznog postupka predložilo ŽDO iz Osijeka – ekspertizu belgijskog časnika UN-a u ulozi, organizaciji, ustroju, djelovanju bivše JNA, odnosno operativne grupe „jug“, a koja je bila korištena u postupku protiv vukovarske trojke. Ekspertizom je utvrđeno da su zločini počinjeni u Borovu Selu, kao i u Vukovaru i široj okolici, dio plana bivše JNA za uništenjem svih koji su bili u HV ili su imali bilo kakve veze, čak i rodbinske s pripadnicima HV. Utvrđeno je da su ispitivanja i odvajanja ljudi provodili pripadnici sigurnosnog tima bivše JNA, koji su na područje Vukovara i okolice došli u vrijeme pada Vukovara. Iz iskaza jednog pripadnika TO Borovo Selo, utvrđeno je da su uz Radenka Alavanju u školi u Borovu Selu – gdje su se uglavnom dogodili zločini, ispitivanja, selekcije, te odvođenja radi ubijanja – bili i visoki oficiri bivše JNA, koji su zabranili spašavanje civila i ratnih zarobljenika, a koje su pojedini mještani Borova Sela pokušali spasiti kao svoje prijatelje, radne kolege ili rođake.

„Teško da u povijesti Domovinskog rata postoji okrutniji zločin od onoga u školi u Borovu Selu. Gori su jedino zločini u vukovarskoj bolnici te na Ovčari, a ovaj je onda treći po težini. Radenko Alavanja bio je tada u školi, no nije nedvojbeno dokazano da je imao stvarnu i faktičku vlast da zapovijeda osobama koje su te neopisive zločine počinile“, stoji u obrazloženju presude.

Vijeće za ratne zločine Županijskog suda u Osijeku objavilo je u ožujku 2016. godine, presudu, kojom je okrivljeni Radenko Alavanja oslobođen.

Za ratne zločine počinjene u Dalju ŽDO u Osijeku je 2010. podiglo optužnicu i protiv Enesa Tase, zapovjednika 51. motorizirane brigade JNA da je kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme oružanog sukoba, iako je kao zapovjednik to bio dužan, propustio spriječiti da se civilno stanovništvo muči, ubija, protuzakonito zatvara i da se općenito prema njemu nečovječno postupka. Uz ostale zločine, Tasu se teretilo da je „kriv i za smrt 60 civila nesrpske nacionalnosti koji su od 1. kolovoza do prosinca 1991. godine, nakon okupacije Dalja, Erduta i Aljmaša, zlostavljani i ubijeni, kao i za smrt 11 vojnika Hrvatske vojske zarobljenih u Vukovaru koje su vojnici pod Tasinim zapovjedništvom mučili i ubili. Njihova su tijela spaljena ili zakopana u masovnim grobnicama u Čelijama, na farmi Lovas i na katoličkom groblju u Dalju ili su bačena u Dunav. Među navedenim stradalim braniteljima je i ime Jelene Pančić.

Taso je u vrijeme podizanja optužnice bio u Srbiji. Dokazni materijal iz tog predmeta dostavljen je na razmatranje Tužilaštvu za ratne zločine Republike Srbije, putem Sporazuma zaključenog između Državnog odvjetništva RH i tog Tužilaštva, budući da je utvrđeno kako optuženik prebiva na teritoriju Republike Srbije. Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije odbilo je pokrenuti kazneni progon protiv

Tase zbog ovog zločina. U ožujku 2019. kazneni postupak u Republici Hrvatskoj je obustavljen slijedom smrti okrivljenika.

Obitelj Jelene Pančić o postupcima protiv Alavanje i Tase nikada nije obaviještena. Mnoge žrtve, posredne i neposredne, ne znaju kako bi bili prisutni na raspravama, te koja su njihova prava. Nažalost, odredbe Zakona o kaznenom postupku nedovoljno su im jasne, stoga često ne znaju da mogu pismeno izvijestiti policiju, nadležno državno odvjetništvo ili sud da u kaznenom postupku žele sudjelovati kao oštećenici.

Roditelji i brat i dalje tragaju za istinom o Jeleni, no najveća im je želja pronaći Jelenine posmrtno ostatke. Jer, odavno im je jasno kako je njena sudbina izvjesna.

Foto: privatni album

„Nakon okupacije Vukovara i muž mi je bio u zarobljeništvu u Srbiji. Iz Niša mi je slao poruke i pitao znam li što o Jeleni, a ja sam mu otpisivala da je tražimo i da se nadamo kako ćemo je brzo pronaći. Međutim, evo – još uvijek nismo.

Sve ove godine je tražimo, prikupljamo informacije. Među prvima smo se vratili u Vukovar u nadi kako ćemo tako što prije nešto saznati o našem djetetu Jedna žena koja je radila sa mnom ispričala mi je kako je Jelenu htjela izvesti iz učionice u školi u Borovu selu, ali onaj koji ju je čuvao ju je otjerao. Kasnije se ponovo raspitivala i rečeno joj je da je Jelena odvedena u Dalj.

Teško je nakon toliko godina utvrditi što se zaista dogodilo. Ako me pitate, mogla bih osuđivati Upravu za zatočene i nestale, jer za mene nisu napravili ništa, jer moja Jelena nije pronađena. Ali ne mogu reći da ne rade, jer rješavaju druge slučajeve. Vjerujem da je to sada puno, puno teže nego što je bilo ranije. Onaj tko zna pravu istinu, taj ti je neće reći. Ostaju nam samo priče, nagađanja. 32 godine nakon Jeleninog nestanka nikome nije proradila savjest, nitko nije progovorio.

Mi, obitelji nestalih, organizirali smo se već 1992., a zajedništvo i povezanost su nam uvelike pomogli. Mislim da smo – dok smo bili okupljeni – bili jači, imali veću snagu, ali i podršku i javnosti i nadležnih institucija. Nažalost, mnogi roditelji su u međuvremenu umrli, a da nisu našli svoju djecu.

Nalazila sam se s načelnikom općine Borovo, s Vukovarskim majkama sam se sastala s predsjednikom Tadićem kada je bio u Vukovaru... I zbog toga su nas neki osuđivali. Mi smo pristale sastati se s njim, jesmo. Kao majka, razgovarat ću i sa samim vragom da dođem do istine o svom djetetu.

Ja sam ljude uvijek dijelila samo na dobre i loše, a ne po vjeri, ni po nacionalnosti. Tako sam odgojena. Svaka majka ima pravo na grob i da pronađe svoje. Neka se ne pronađu samo naši, nego neka svi nađu svoje. I dok smo živi, ponavljat ćemo svoje priče i nadati se“, govori Milka Pančić.

Ako posjedujete informacije koje bi mogle pomoći u potrazi za Jelenom Pančić ili drugim nestalim osobama, svoja saznanja možete dojaviti putem obrasca [Baze podataka aktivnih slučajeva osoba nestalih u sukobima na području bivše Jugoslavije](#) ili kontaktiranjem anonimnog telefona **072/111-111** [Ministarstva hrvatskih branitelja](#). Jer, svima bi nam savjest trebala nalagati da obiteljima nestalih pomognemo u pronalaženju odgovora na pitanja „gdje?“ i „kako?“.

Gordana Ilić Ostojić

Tekst je potpomognut sredstvima natječaja "Poticanje novinarske izvrsnosti"
Agencije za elektroničke medije

